

Landbruksdepartementet
Avdeling for matproduksjon og helse
Postboks 8007 Dep

0030 Oslo

Arkiv Styret

Dato 31.03.03

Jnr 26/03 - 02

Saksb IF

HØRINGSNOTAT OM FRAMTIDIG ORGANISERING AV LABORATORIETJENESTENE PÅ MATOMRÅDET - HØRINGSUTTALELSE FRA KNT-FORUM

KNT-forum vil i sin høringsuttalelse ta utgangspunkt i de politiske føringer som er lagt fram av Stortinget både i tilknytning til St. prp. nr. 63 (2001-2002) og St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 8 (2002-2003).

I St.prp. nr. 63 (2001-2002) ble det foreslått at laboratorietjenestene på matområdet skal organiseres uavhengig av det nye tilsynet. I tillegg ble det sagt at staten, uavhengig av framtidig eierskap til disse tjenestene, skal sikre at:

- tilsynet har tilfredsstillende tilgang på likeverdige laboratorietjenester over hele landet.
- tilsynsobjektene (næringen og kommunene) har nødvendig tilgang på analysekapasitet til å tilfredsstillende kravene til dokumentasjon av sin internkontroll.
- kommunene har nødvendig tilgang på analysekapasitet til å gjennomføre sine oppgaver innenfor miljørettet helsevern.
- laboratorietjenestene har en infrastruktur som gjør at hensynet til geografisk nærhet mellom laboratorier og brukere blir tilbørlig ivarettatt.
- det til en hver tid finnes kompetanse og kapasitet til å utrede nye problemområder som måtte komme på matområdet og at det utvikles og implementeres ny metodikk etter hvert som behovet for dette utvikler seg.
- det finnes laboratorier med nødvendig kompetanse og uavhengighet til å forestå referansefunksjoner for den øvrige laboratorietjenesten.

I tillegg ble det også sagt at når det gjelder små kommuner med svakt næringsgrunnlag og begrensede muligheter til selvstendig etablering av tilfredsstillende infrastruktur for næringslivet, vil det være et statlig ansvar å sikre at næringsutøvere, som er etablert i slike områder, har tilgang på laboratorietjenester til bruk i sin internkontroll.

I St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 8 (2002-2003) ble i tillegg følgende tre prinsipper for statens engasjement på laboratorieområdet presentert:

- statens innsats på feltet skal rettes mot å sikre en tilfredsstillende måloppnåelse i forhold til de punktene som er skissert ovenfor.
- statlig engasjement på eiersiden skal begrenses til de former for laboratorievirksomhet som av faglige eller økonomiske årsaker ikke kan ivaretas av andre aktører.

KNT-forum

- staten skal bidra til å sikre like konkurransevilkår for privat og offentlig tjenesteyting i laboratoriemarkedet.

KNT-forum har sammen med kommunene vært målbærere for at laboratorievirksomhet burde være en integrert del av tilsynet, men har overfor de besluttende myndigheter ikke nådd fram med dette synet. Kommunene som eiere av de kommunale næringsmiddeltilsynslaboratoriene har nå tatt inn over seg de politiske beslutningene som er gjort, og innretter seg mot et markedsøkonomisk laboratoriemarked. Dette vil helt klart medføre at en del kommuner ikke vil videreføre laboratoriedriften. Men mange kommuner vil prøve å videreføre en reorganisert laboratoriedrift. Dette fordi laboratoriet anses som viktig i første rekke for å dekke kommunenes og lokalmiljøets laboratoriebehov, men også for å sikre de lokale mattilsynsenhetene analysekompetanse.

KNT-forum er enig i, når det nå er bestemt at laboratorietjenesten skal organiseres uavhengig av tilsynet, at statlig engasjement på laboratorieområdet skal begrenses til de former for laboratorievirksomhet som av faglige eller økonomiske årsaker ikke kan ivaretas av andre. Det finnes kompetanse hos andre aktører til å utføre store deler av de rutineanalyser som i dag utføres av de statlige laboratorier. På områder hvor staten har vært enerådende, fordi analyseoppdrag er gitt direkte til statlige laboratorier (eksempelvis BSE, skrapesyke, og salmonella og campylobacter på levende dyr), vil det sannsynligvis raskt bygges opp kompetanse og kapasitet i markedet. Slik konkurranseutsetting bør skje snarest mulig, og parallelt med konkurranseutsetting av de kommunalt eide laboratoriene. Økt analyseomfang på markedet vil i seg selv være med å bidra til å opprettholde en viss desentral struktur. Et viktig virkemiddel for å fremme denne utviklingen, er slik departementet selv beskriver det i p 5.2.1, siste avsnitt , ikke å tillate statlige laboratorier å komme med tilbud som svar på årlige anbudsinnbydelse fra Mattilsynet og heller ikke tilby tilsvarende analysetjenester til andre kjøpere, men kun ha en beredskapsfunksjon for å ta de analyser det ikke fins analysekompetanse på i markedet. På denne måten vil det raskt synliggjøres på hvilke områder Staten fortsatt vil måtte engasjere seg. KNT-forum mener det vil være feil ressursbruk å etablere egne statlige aksjeselskap for å ta seg av disse analysene. En slik utskillelse av den foretningmessige delen av de statlige virksomhetene, vil kunne forsinke konkurranseutsetting av egnede analyser. Det er bedre at Staten gir omstillingsmidler til de laboratorier som kan tenke seg å utvide analysespekteret på de analyseområder som i første omgang ikke synes å være regningssvarende eller som det må en kompetansehevning til for å kunne påta seg oppdraget.

KNT-forum mener også det er et riktig prinsipp at statlig engasjement på laboratorieområdet bør fokuseres på å videreutvikle de statlige laboratoriene som kompetanseinstitusjoner på matområdet. Det anses som riktig at disse institusjonene skal være hovedaktører for å sikre forvaltningsstøtte, referansefunksjoner, metodeutvikling, diagnostikk og mer overordnede beredskapsfunksjoner.

Av Agendas utredning er det synliggjort en overkapasitet på laboratoriemarkedet som skal betjene det nye Mattilsynet. Konsentrasjonen av laboratorier er særlig stor rundt de større byene hvor både statlige og kommunale laboratorier er representert. Mye tyder på at det i de sentrale strøkene vil bli konkurranse om analyseoppdragene. Hovedutfordringen vil bli å opprettholde analysekompetanse i rimelig nærhet i distriktene. Manglende markedsgrunnlag må kompenseres for ved ekstratiltak. Departementet har selv i sin vurdering av virkemidler punkt 5.2.3 sagt at såkalt samfunnsoppdrag ”på anbud” er den best egnede måten å styre

KNT-forum

laboratoriemarkedet slik at det også blir mulig å ivareta hensyn som ligger utenfor tilsynets primære behov. KNT-forum er enig i at dette kan være et egnet virkemiddel. Det bør likevel gis aksept for at kommuner eller andre interessenter i en overgangsperiode kan bidra med omstillingsmidler. Få, om noen laboratorier, vil ha mulighet til "over natten" å innrette driften etter markedsøkonomiske prinsipper.

I fase 1, 2003-2004, er det fra Departementet angitt at det i denne overgangsfasen er et hovedansvar for Mattilsynet å innrette sine innkjøp strategisk slik at nødvendige kompetanse og analysekapasitet videreføres, samtidig som at det legges til rette for en "modning" av markedet. KNT-forum tolker dette slik at Mattilsynet i hovedsak i denne fasen vil tilrettelegge for at laboratorietjenester kjøpes hos nærliggende laboratorium på lokalt nivå og er enig i en slik strategi. Dette vil gi rom for en gradvis utvikling og tilpasning til et markedsorientert laboratoriemarked.

Det blir i egenskap av etterspørre av laboratorietjenester at Mattilsynet kan sørge for at tilsyn, kommuner, bedrifter og privatpersoner har tilgang på likeverdige laboratorietjenester over hele landet, innen rimelig nærhet. Departementet har selv angitt en minimumstruktur som Mattilsynet kan legge til grunn for sin anbuds-/innkjøpsrunde. Departementet har som en foreløpig vurdering sett det som ønskelig at det finnes laboratorier med så vel kjemisk som mikrobiologisk analysekompetanse innenfor hver region. I tillegg bør det være mikrobiologisk analysekompetanse i samtlige fylker hvor kommunikasjonsforholdene tilsier at eventuell transport av prøvemateriale til andre deler av landet vil være vanskelig. KNT-forum stiller seg tvilende til at et mikrobiologisk laboratorium i hvert fylke vil gi nødvendig nærhet for å overholde kvalitetskrav til avstand mellom prøveuttak og analysetidspunkt.

KNT-forum er tilfreds med at staten viser vilje til å påta seg et ansvar sammen med kommunene for å sikre at arbeidstakere på laboratorieområdet skal bli tilbudt om lag samme vilkår for omstilling som de ansatte som blir overført til Mattilsynet. Men KNT-forum må igjen presisere at de fleste næringsmiddeltilsyn regnes som en egen juridisk enhet, det vil si at det er næringsmiddeltilsynet selv som er arbeidsgiver. Det er i slike tilfeller ingen kommune som er arbeidsgiver. Når tilsynsdelen statliggjøres og laboratoriet eventuelt blir nedlagt og det ikke finnes andre restoppgaver, er det etter 2003 ingen arbeidsplass med muligheter for omplassering å forholde seg til. Her vil staten måtte ta hovedansvaret for de ansatte.

For ansatte i de kommunale laboratoriene blir det på mange vis bare fine ord når det sies at disse arbeidstakerne skal bli tilbudt om lag samme vilkår for omstillingen som de ansatte som blir overført til Mattilsynet. Dette med bakgrunn i at et av de forventede resultatene av omstillingen, er en kraftig reduksjon i behovet for laboratoriepersonell. Disse personene vil ikke slik de fleste ansatte som overføres til Mattilsynet, finne igjen sine arbeidsoppgaver etter omstillingen. KNT-forum vil gå inn for at de av laboratoriepersonellet som blir overflødige ved omstillingsprosessen og som innehar nødvendig kvalifikasjoner, får fortrinnsrett til de stillingene ved lokal- og regionkontorer som mange steder må opprettes for å sikre tilsynet nødvendig bestillerkompetanse/laboratoriekompetanse. Overflødige laboratoriepersonell som innehar tilsynskompetanse, bør få fortrinnsrett til eventuelle nyopprettede tilsynsstillinger. Staten bør også bidra aktivt til at overflødige laboratoriepersonell tilbys kompetanseheving for å gå inn i ledige stillinger i det nye Mattilsynet.

KONKLUSJON

KNT-forum mener derfor at:

- Det må ikke opprettes egne statslaboratorier.
- Staten bør heller bruke ressurser på å sørge for at laboratorier i markedet raskest mulig får kapasitet og kompetanse til å utføre analyseoppdrag som tidligere er utført av statlige laboratorier.
- I en overgangsfase må det gis aksept for at kommuner og andre interessenter bidrar med omstillingsmidler.
- I en overgangsfase (min 2003 og 2004) bør Mattilsynet innrette sine innkjøp slik at det i hovedsak blir foretatt innkjøp ved nærliggende laboratorium.
- Staten må påta seg et overordnet ansvar for de laboratorieansatte som ikke får noen arbeidsgiver å forholde seg til etter statliggjøringen av tilsynsdelen.
- Laboratoriepersonell som blir overflødige i omstillingsprosessen, må få fortrinnsrett til nye stillinger i Mattilsynet hvor laboratoriekompetanse etterspørres, og Staten bør også bidra aktivt til at overflødige laboratoriepersonell tilbys kompetanseheving for å gå inn i ledige stillinger i det nye Mattilsynet.

Med hilsen

Birger Willumsen
styreleder KNT-forum